

Broj XLIII / 2018

Bilten o procesu pregovora
o pristupanju Srbije Evropskoj uniji

POTROŠNJA ENERGIJE U SRBIJI – JEDNAČINA SA MNOGO NEPOZNATIH

TEMA BROJA STR. 3–4

KOMENTAR STR. 5–6

Nemanja Milović, osnivač sajta klima101.rs i menadžer projekata u oblasti čistih tehnologija u Startitu

KOLUMNA STR. 7–8

Budućnost Srbije – Zašto nam treba pravedna energetska tranzicija?

AKTUELNO STR. 11–13

O klimatskim promenama – Klima, klima, e pa šta je...

PREDSTAVLJAMO STR. 14–15

Poglavlje 31 – Zajednička spoljna bezbednosna politika

PREGLED NAJVAŽNIJIH DOGAĐAJA

- 5. oktobar** **Dejvid Mekalister posetio Srbiju**
Izvestilac Evropskog parlamenta za Srbiju i pred-
sedavajući Spoljnopolitičkom odboru Evropskog
parlamenta Dejvid Mekalister je, tokom posete Srbiji,
razgovarao s ministarkom za evropske integracije
Jadrankom Joksimović o komentarima i mišljenji-
ma na nacrt Rezolucije Evropskog parlamenta o
Srbiji, aktivnostima u procesu pristupanja Srbije EU,
mogućnostima za otvaranje novih poglavlja, situaciji
u regionu, kao i drugim temama vezanim za proces
evropskih integracija. [Više...](#)
- 17. oktobar** **Napredak Srbije za pet mesta po konkurentnosti
ekonomije**
Srbija se nalazi na 65. mestu prema globalnom
indeksu konkurentnosti (*GCI*) za 2018. godinu,
koji objavljuje Svetski ekonomski forum (*World
Economic Forum*). Nakonkurentniju svetsku
ekonomiju imaju Sjedinjene Američke Države,
najmanje konkurentnu Čad, a najbolje plasirana
u Evropi je Nemačka. U odnosu na prošlu go-
dinu Srbija se na ovoj listi popela za pet mesta.
[Više...](#)
- 23. oktobar** **Održan sedmi sastanak Zajedničkog
konsultativnog odbora civilnog društva
EU–Srbija**
Izabrani predstavnici Evropskog ekonomskog
i socijalnog komiteta (*European Economic and
Social Committee – EESC*) i predstavnici Srbije,
koji učestvuju u radu ovog tela, održali su
sedmi sastanak Zajedničkog konsultativnog
odbora civilnog društva EU–Srbija, 23. oktobra
2018. godine u prostorijama Palate Srbije u
Beogradu. Teme sastanka bile su trenutno stan-
je u odnosima EU–Srbija, proces pristupanja
i predstavljanje izveštaja koji se tiču položaja
civilnog društva i pitanja socijalnih politika ...
[Više...](#)
- 29–30. oktobar** **Održan deveti sastanak Parlamentarnog od-
bora za stabilizaciju i pridruživanje EU i Srbije**
Tokom dvodnevnog sastanka Parlamentar-
nog odbora za stabilizaciju i pridruživanje
EU i Srbije poslanici su razgovarali o situaciji
i napretku u pregovaračkim poglavljima 23 i
24 (uključujući pravosuđe, ustavne reforme,
osnovna prava, slobodu medija i profesio-
nalizam), o ekonomskom razvoju, razvoju
događaja u procesu dijaloga između Beograda
i Prištine, spoljnoj, bezbednosnoj i odbrambe-
noj politici i saradnji, pretpripremnoj pomoći
EU Srbiji, predstavljanju koristi EU građanima
od pristupanja EU, kao i o svim ostalim aspek-
tima odnosa između EU i Srbije koji su značaj-
ni za dalji tok procesa evropskih integracija.
[Više...](#)

IMPRESUM

Izdavač: Beogradska otvorena škola (BOŠ)
Masarikova 5/16, 11000 Beograd, Srbija
www.bos.rs

Urednici: Jelena Babić, Vladimir M. Pavlović, Jelena Jorgačević,
Milica Mijatović, Tamara Arsić

Autori: Ognjan Pantić, Nemanja Milović, Predrag Momčilović,
Mirjana Jovanović, Katarina Đorđević

Lektura: Marijana Milošević

Objavlivanje elektronskog biltena „Progovori o pregovorima”
podržala je Fondacija za otvoreno društvo u Srbiji. Stavovi
izneti u ovom biltenu nisu nužno stavovi Fondacije za otvoreno
društvo. Beogradska otvorena škola odgovorna je isključivo
za iznete informacije. Za stavove i informacije u autorskim
tekstovima i intervjuima odgovorni su sami autori, odnosno
intervjuisane osobe..

Potrošnja energije u Srbiji

JEDNAČINA S MNOGO NEPOZNATIH

Koliko plaćamo daljinsko grejanje? Koliko novca grad troši na grejanje vrtića? A koliko na novogodišnju rasvetu? Organizacije okupljene u „Mreži dobre energije“ daju uputstvo kako da dođete do ovih informacija.

Mnogo je onih koji ne podnose vrućinu baš najbolje, pa priželjkuju zahlađenje. Čini se da je gradska vlast u Beogradu rešila da pruži svoj skromni doprinos u prizivanju hladnijeg vremena tako što će, u sunčanim danima, raspisati tender za dekorativnu i svečanu javnu rasvetu.

Koliko je taj doprinos skroman?

Ni manje ni više nego 300 miliona dinara.

Kažu, raskošna dekoracija doprinela je većoj turističkoj poseti, posebno u toku novogodišnjih i božićnih praznika. Nije se štedelo ni na parama ni na maštovitosti, budući da se među skicama za svetiljke u konkursnoj dokumentaciji nalaze, između ostalog, i delfini i mandoline. Dok leti sanjamo o zimskim danima, uz rasvetu taman možemo da maštamo o moru uz mandolinu i delfine.

Direktan uticaj novogodišnje rasvete na povećan broj turista je zasad teško dokaziv, a neosporno je da su izdaci za svečanu rasvetu svake godine sve veći. Neosporno je i da novogodišnja rasveta neopravdano nosi taj epitet, budući da je prošlog puta ostala na ulicama do početka proleća, samim tim uzrokujući visoke troškove električne energije. Reč je o troškovima koje svi mi plaćamo.

Opređeljena sredstva za svečanu rasvetu, delfine i mandoline, samo su jedna od brojnih slika lokalne energetike u Srbiji. A još je puno drugih slika. Nekada se razlikuju zavisno od godišnjih doba, ali sve su jednako zabrinjavajuće. Oronule fasade i dotrajali prozori bolnica i škola, gust dim koji dolazi iz kotlarnica jer se objekti greju na mazut...

Opređeljena sredstva za svečanu rasvetu, delfine i mandoline, samo su jedna od brojnih slika lokalne energetike u Srbiji. A još je puno drugih slika. Nekada se razlikuju zavisno od godišnjih doba, ali sve su jednako zabrinjavajuće. Oronule fasade i dotrajali prozori bolnica i škola, gust dim koji dolazi iz kotlarnica jer

Izvor: <https://www.toonpool.com>

se objekti greju na mazut... Međutim, gde ima puno dima, ne mora biti i puno vatre, jer nam je u školama, kancelarijama i domovima zdravlja često hladno. Zimi se javljaju i napadi astme. Možda dim ima veze i s tim?

Malo poznatog, mnoštvo nepoznatog

Lokalna energetiku u Srbiji je jednačina s mnogo nepoznatih. Elementi ove jednačine nam često nisu u prvom planu, ali njen rezultat ima nepobitan uticaj na kvalitet našeg svakodnevnog života. Novogodišnja rasveta koja na banderama visi u martu, hladne učionice, zdravstveni problemi – sve je to rezultat te jednačine, rezultat energetske politike u vašem gradu ili opštini. Kao što i priliči matematičari, ovo se može prevesti u brojke. Jedini poznati element jesu izdaci koje mi, kao građani, dajemo u budžete naših gradova i opština, očekujući da za uzvrat dobijemo kvalitetne usluge, poput kvalitetne zdravstvene nege, toplih škola, bolnica, domova kulture, osvetljenih ulica i pouzdanog javnog prevoza.

Nepoznate u jednačini su brojne.

Koje energente koristi gradska toplana? Kako ih i od koga kupuje? Da li posluje s dobitkom ili uz subvencije grada ili opštine? Kako se nabavljaju usluge javnog prevoza?

Koliko plaćamo daljinsko grejanje? Koliko novca grad troši na grejanje vrtića? A koliko na novogodišnju rasvetu?

Ukoliko nam elementi te jednačine ostanu nepoznati, jednačina najčešće rezultira lošim kvalitetom života svih građana, nezagrejanim domovima i školama, zagađenim vazduhom i – praznim budžetima gradova i opština.

Kvalitativno: nećemo biti zadovoljni, kvantitativno: bićemo u debelom minusu, i finansijskom i temperaturnom.

Uputstvo za rešavanje jednačine

Kako da se uključimo u rešavanje ove jednačine?

Koliko Vas, kao građanina/građanku, košta javna rasveta, javni prevoz, potrošnja energije u školama, bolnicama, bibliotekama, opštinskim i gradskim upravama?

Koliko se energije utroši na osvetljavanje, grejanje, prevoz? Da li ove usluge ostavljaju traga na životnu sredinu? I kako da do ovih informacija dođete?

Organizacije okupljene u *Mreži dobre energije* upustile su se u rešavanje ove komplikovane jednačine. Kako bismo jednačinu zajedno što efikasnije rešili, predstavljamo vam jednostavno uputstvo koje možete naći na ovom linku.

Naše uputstvo je višestruko i nudi odgovore na sledeća pitanja:

Nepoznata u jednačini lokalne energetike s početka naše priče je javna rasveta. Reč je o značajnom segmentu, kako u smislu potrošnje tako i troškova. Konkretno, zanimaju nas troškovi dekorativnog osvetljenja u gradu Beogradu. Kako da dođemo do tih informacija?

Budući da je za upravljanje javnom rasvetom u Beogradu zaduženo Javno-komunalno preduzeće „Javno osvetljenje Beograd“, izvor informacije o troškovima za svečano osvetljenje možemo potražiti u dokumentima ovog preduzeća: izveštajima o radu, finansijskim izveštajima, kao i dokumentaciji o javnim nabavkama.

Naše uputstvo je višestruko i nudi odgovore na sledeća pitanja – šta sve čini lokalnu energetiku, koja informacija me zanima, koji je izvor informacija i kako da dođem do nje. Ukoliko zalutate u lavirintu dokumenata, tu smo da zajedno rešimo jednačinu.

Na sajtu JKP „Javno osvetljenje Beograd“ nalazi se izdvojen segment posvećen javnim nabavkama. Pretragom ove sekcije naći ćemo dokumentaciju o javnoj nabavci za svečano osvetljenje, sprovedenoj prošle godine. Dokument „Obaveštenje o zaključenom ugovoru o javnoj nabavci „Oprema za svečano osvetljenje“, redni broj OPD-9/17, pruža informaciju da je ukupna ugovorena cena za ovu javnu nabavku bila 203.934.000,00 dinara. Kada se vratimo na početak teksta, zaključujemo da ćemo ove godine na javnu rasvetu potrošiti daleko više novca. Troškovi će, kada se na najavu zamenika gradonačelnika doda i porez na dodatnu vrednost, ove godine dostići oko 340.000.000,00 dinara.

Troškovi za dekorativnu javnu rasvetu su samo deo jednačine lokalne energetike. Naše uputstvo možete primeniti i na ostale nepoznate, kao što su troškovi grejanja, količina utrošenih energenata, emisije zagađujućih materija u vazduh. Pozivamo Vas da nam se pridružite u rešavanju jednačine, u četiri jednostavna koraka:

1. Odlučite se za nepoznatu koju želite da pronađete;
2. Pogledajte u kojim dokumentima bi mogla da se nalazi;
3. Saznajte kako se ti dokumenti pretražuju;
4. Prionite na posao.

Ukoliko zalutate u lavirintu dokumenata, tu smo da pomognemo. Ne oklevajte da nas pitate za pomoć, jer ovo je jednačina koju moramo rešavati zajedno, budući da ćemo svi dobiti istu ocenu.

Ognjan Pantić,
Beogradska otvorena škola

Poglavlje 27

O ZELENOM FONDU I DRUGIM PROBLEMIMA*

* Tekst je preuzet s portala European Western Balkans

Poražavajući su podaci da je u Srbiji svega 10% stanovništva obuhvaćeno nekim stepenom prečišćavanja otpadnih voda, dok je u EU taj procenat iznad 80%; da je u našoj zemlji registrovano čak 2.170 divljih smetlišta, uz važnu napomenu da je stvaran broj zapravo dosta veći pošto čak 48 lokalnih samouprava nije ispunilo svoju obavezu i dostavilo podatke Agenciji za zaštitu životne sredine; da još uvek nije usvojena nova Strategija zaštite vazduha, iako je prethodna istekla 2015.

Najobimnije, najzahtevnije, najkomplikovanije, najteže i najskuplje – ovo su pridevi kojima počinje gotovo svaki tekst na temu Poglavlja 27, bilo da je u pitanju vest ili stručan članak. Poglavlje koje se bavi zaštitom životne sredine i klimatskim promenama nije slučajno na ovakvom glasu. Ogroman broj propisa evropskog zakonodavstva u ovoj oblasti u kombinaciji s dugogodišnjom nebrigom za okolinu u Srbiji glavni su razlozi što će dostizanje evropskih standarda zaštite životne sredine biti izazovan i dugotrajan posao, a proces pregovaranja težak.

Zajednički činilac svih navedenih problema je nedostatak sredstava koji postoji zbog neadekvatnog finansiranja zaštite životne sredine u našoj zemlji. Srbija izdvaja tek oko 0,5% BDP-a na životnu sredinu dok je taj prosek u zemljama Evropske unije 2%. Pored toga što se ne izdvaja dovoljno novca, problem predstavlja i činjenica da se sredstva prikupljena na ime životne sredine često troše nenamenski na stvari poput izgradnje sportskih objekata ili asfaltiranje ulica.

Najbolji podatak kojim bi se mogao ilustrovati obim posla koji je pred nama verovatno je procena iz Nacionalne strategije Republike Srbije za aproksimaciju u oblasti zaštite životne sredine (2011) da će ukupni troškovi za ispunjavanje svih pravnih tekovina EU u ovoj oblasti do 2030. godine iznositi čak 10,6 milijardi evra. Imajući ovo u vidu jasno je da će od toka pregovora u ovom poglavlju, uz naravno rešavanje problema odnosa s Kosovom, u velikoj meri zavisiti brzina pridruživanja Srbije Evropskoj uniji.

Poslednjih godina smo u medijima više puta mogli da čitamo procene kada bi Poglavlje 27 u pregovorima sa Evropskom uni-

Izvor: Privatna arhiva

jom konačno moglo biti otvoreno. Krajem 2016. godine Stana Božović, tadašnja državna sekretarka u Ministarstvu poljoprivrede i životne sredine, navodila je sredinu 2017. godine kao vreme kada bi Srbija mogla da ima spreman nacrt pregovaračke pozicije. U decembru 2017. godine ministar novoformiranog Ministarstva zaštite životne sredine Goran Trivan izjavio je da bi Poglavlje 27 moglo biti otvoreno u 2018, ali da brzina u ovom slučaju nije važna, već da je važnije da se Srbija na pravi način pripremi za proces usklađivanja propisa. Poslednja informacija dostupna javnosti jeste da je nacrt pregovaračke pozicije završen u junu i poslat na neformalne konsultacije u Brisel, a da se konačna verzija dokumenta može očekivati za godinu dana.

Sadržaj nacrtu pregovaračke pozicije nažalost nije dostupan javnosti zato što su članovi radnih grupa morali da potpisuju izjave o čuvanju tajnosti podataka. Tako da smo došli u situaciju da, iako su predstavnici organizacija civilnog društva pozvani da učestvuju u procesu izrade specifičnih planova implementacije direktiva iz oblasti zaštite životne sredine i klimatskih promena, ne postoji mogućnost za vođenje javne debate o rokovima za usklađivanje propisa koji će se naći u pregovaračkoj poziciji.

Ipak, daleko važnije od toga kada će Poglavlje 27 u pregovorima zvanično biti otvoreno jeste da država i građani konačno pokažu da su im kvalitet životne sredine i zdravlje prioriteta. Poražajući su podaci da je u Srbiji svega 10% stanovništva obuhvaćeno nekim stepenom prečišćavanja otpadnih voda, dok je u EU taj procenat iznad 80%; da je u našoj zemlji registrovano čak 2.170 divljih smetlišta, uz važnu napomenu da je stvaran broj zapravo dosta veći pošto čak 48 lokalnih samouprava nije ispunilo svoju

obavezu i dostavilo podatke Agenciji za zaštitu životne sredine; da još uvek nije usvojena nova Strategija zaštite vazduha, iako je prethodna istekla 2015, kao i da zapravo nemamo validne podatke o kvalitetu vazduha koji dišemo, jer merne stanice ne funkcionišu kako treba i na svega 22% mernih stanica je zabeležena raspoloživost validnih satnih vrednosti veća od 90%.

Zajednički činilac svih navedenih problema je nedostatak sredstava koji postoji zbog neadekvatnog finansiranja zaštite životne sredine u našoj zemlji. Srbija izdvaja tek oko 0,5% BDP-a na životnu sredinu, dok je taj prosek u zemljama Evropske unije 2%. Pored toga što se ne izdvaja dovoljno novca, problem predstavlja i činjenica da se sredstva prikupljena na ime životne sredine često troše nenamenski, na stvari poput izgradnje sportskih objekata ili asfaltiranje ulica. Glavni instrument za finansiranje životne sredine u Srbiji - Zeleni fond još uvek nije potpuno operativan zato što čak dve godine posle usvajanja odluke o njegovom osnivanju još uvek nisu doneseni svi neophodni podzakonski akti.

Problem finansiranja zaštite životne sredine izdvojen je kao ključni u poslednjem izveštaju iz senke Koalicije 27, naslovljenom Izveštaj o (ne)napretku, a slične preporuke dao je i Fiskalni savet koji naglašava da bi investicije u životnu sredinu trebalo da budu prioritet u budućem periodu.

Iako zvanično ne postoje merila, tj. preduslovi koje Srbija treba da ispuni kako bi otvorila Poglavlje 27, sve češće se može čuti da će jedan od glavnih zahteva Evropske komisije u vremenu koje sledi upravo biti postizanje potpune operativnosti Zelenog fonda. A nama ostaje da radimo na tome da kada za godinu ili dve godine Poglavlje 27 konačno bude otvoreno, obaveze koje budu iz njega proisticale ne budu više percipirane samo kao komplikovane i skupe već kao apsolutno neophodne za unapređenje zdravlja i kvaliteta života u našoj zemlji.

*Nemanja Milović,
osnivač sajta klima101.rs i menadžer
projekata u oblasti čistih tehnologija u Startitu*

Budućnost Srbije

ZAŠTO NAM TREBA PRAVEDNA ENERGETSKA TRANZICIJA?

Neophodan je prelaz iz sistema u kome se za proizvodnju energije dominantno koriste neobnovljivi izvori (fosilna goriva) u sistem koji je zasnovan na korišćenju obnovljivih izvora energije. Ali sem ekoloških i energetskih, nužno je uključiti i socijalne aspekte pri planiranju energetske politike koja bi bila dugoročno održiva.

Godina je 2050. Rezerve rude uglja, čija eksploatacija u Srbiji je u poslednje tri decenije porasla, su na izmaku. Mesečevi pejzaži rudnog kopa prostiru se u nedogled i zauzimaju velike površine opština Lazarevac, Obrenovac, Aranđelovac i drugih. U međuvremenu, preko 20 sela je raseljeno usled širenja kopova. Ljudi koji su ostali da žive u blizini u preko 90% slučajeva boluju od respiratornih bolesti; procenat stanovništva s malignim tumorima je značajno povećan. Uprkos obećanjima da će im nove termoelektrane doneti radna mesta, usled automatizacije i efikasnije eksploatacije, radnih mesta u termoelektranama je sve manje. Pored svih ovih problema, Srbija plaća i ogromne penale usled prekoračenja emisije CO₂ u atmosferu, uz naknade za prekogranično zagađenje.

Ovaj distopijski scenario je vrlo realan ukoliko se nastavi sa spaljivanjem uglja zarad dobijanja energije. Republika Srbija čak planira da poveća proizvodne kapacitete termoelektrana

gradnjom novih blokova, kao što je slučaj s Kostolcem B3, i vađenjem iz naftalina te ponovnom aktuelizacijom projekta Kolubara B. Samo ova dva projekta doneli bi još 700 MW prljave energije i trajno bi vezala Srbiju za korišćenje uglja. Da bi se izbegli svi problemi koje donosi ugalj, neophodno je što pre krenuti sa energetskom tranzicijom.

Šta je energetska tranzicija? Ona se može definisati kao prelaz iz sistema u kome se za proizvodnju energije dominantno koriste neobnovljivi izvori (fosilna goriva) u sistem koji je zasnovan na korišćenju obnovljivih izvora energije.

U Srbiji, najmoćniji akteri na energetskoj mapi slabo su zainteresovani za pravednu energetska tranziciju i uglavnom su protiv jer bi ona uzdrmala njihove privilegovane pozicije. U pojedinim državama EU, sindikati su jedni od glavnih zagovornika pravedne energetske tranzicije. Sindikati su prepoznali da budućnost leži u zelenim, obnovljivim izvorima energije i ne žele da njihovi članovi budu gubitnici i ove tranzicije.

Izvor: <http://climatechange-theneconomy.com>

Evropska unija je, u cilju sprovođenja energetske tranzicije i ublažavanja efekta klimatskih promena, razvila kratkoročnu, srednjoročnu i dugoročnu energetska i klimatsku politiku. **Kratkoročna** je data u strategiji *Evropa 2020* i njome je predviđeno da se, u odnosu na 1990. godinu, a do 2020. godine smanje emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG) za 20%, poveća energetska efikasnost za 20% i udeo obnovljivih izvora energije u bruto finalnoj potrošnji poveća na 20%. **Srednjoročna** je definisana paketom ciljeva do 2030. godine, koji je dogovoren 2014. godine, i podrazumeva smanjenje GHG emisija za 40%, povećanje udela obnovljivih izvora energije u bruto finalnoj potrošnji na 32% i povećanje energetske efikasnosti za 32,5% u odnosu na 1990. godinu. **Dugoročnu** energetska politiku EU oblikuju dva strateška dokumenta - *Energetska mapa puta 2050* i *Mapa puta za prelazak na konkurentnu, niskougljeničnu ekonomiju do 2050*. Zajedno ova dva dokumenta daju okvir za razvoj kako energetskog sektora tako i celokupne privrede Evropske unije do 2050. godine, s krajnjim ciljem da se potpuno pređe na održivo korišćenje resursa.

Slika broj 2

Godine je 2050. Energetska tranzicija se desila. Republika Srbija je još 2018. odlučila da pređe na obnovljive izvore energije. Subvencijama i investicijama u energiju sunca, vetra i vode, uspelo se u nameri da gotovo celokupna proizvodnja energije dolazi iz obnovljivih izvora energije. Tokom procesa smanjenja i napuštanja korišćenja uglja, smanjeni su i zdravstveni troškovi dok je vazduh postao znatno čistiji, što pokazuju rezultati skoro svih mernih stanica. Ali nije sve idealno. Nekada značajni gradovi i regioni poput Kostolca, Lazarevca, Obrenovca, nalaze se pred kolapsom. Gašenjem termoelektrana većina stanovništva ostala je bez jedinog izvora prihoda. Veliki procenat stanovništva je migrirao dok su oni koji su ostali dovedeni na nivo socijalnih slučajeva. Potpuno nespremni za energetska tranziciju koja je usledila bez ikakve pomoći, ovi gradovi su od nekadašnjih bogatih mesta postali crna tačka na inače zelenoj slici Srbije.

Drugi scenario je razlog zašto nam je potrebna pravedna energetska tranzicija. Sem ekoloških i energetskih, neophodno je uključiti i socijalne aspekte pri planiranju energetske politike koja bi bila dugoročno održiva. U Srbiji je ideja pravedne energetske tranzicije tek na svojoj razvojnoj putanji. Najsnažniji zagovornici poput organizacija civilnog društva i lokalnih zajednica koje osećaju neposredne efekte korišćenja uglja i dalje imaju vrlo mali uticaj na kreiranje energetskih politika. Najmoćniji akteri na energetska mapi slabo su zainteresovani za pravednu energetska tranziciju i uglavnom su protiv jer bi ona uzdrmala njihove privilegovane pozicije. U pojedinim državama EU, sindikati su jedni od glavnih zagovornika pravedne energetske tranzicije jer su prepoznali da budućnost leži u zelenim, obnovljivim izvorima energije i ne žele da njihovi članovi budu gubitnici i ove tranzicije.

Slika broj 3

U poslednjih nekoliko godina remontom postojećih termoelektrana povećani su energetska kapaciteti koji su zbirno ekvivalentni jednom novom bloku termoelektrane, čime se otvara prostor za energetska tranziciju. Činjenica je da će i u narednom periodu uglj biti dominantni energent i da će termoelektrane raditi u narednih 10-15 godina, ali je za to vreme potrebno da se stvore preduslovi i krene s pravednom energetska tranzicijom. **Kroz izgradnju novih postrojenja na biomasu, vetar, sunce i vodu, uz implementaciju mera energetske efikasnosti.** Neophodno je, takođe, u saradnji sa obrazovnim institucijama, sindikatima, civilnim sektorom, privredom, ekspertskim organizacijama i lokalnim zajednicama, izraditi plan za socijalna tranziciju koja bi išla uporedo sa energetska.

Činjenica je da će i u narednom periodu uglj biti dominantni energent i da će termoelektrane raditi u narednih 10-15 godina, ali je za to vreme potrebno napraviti preduslove i krenuti s pravednom energetska tranzicijom. Kroz izgradnju novih postrojenja na biomasu, vetar, sunce i vodu, uz implementaciju mera energetske efikasnosti.

Hajdemo još jednom.

Godina je 2050. Ovog puta energetska tranzicija je izvršena u skladu sa socijalnom odgovornošću. Srbija je nezavisna od uglja. Postepeni prelazak desio se na demokratski način, a u tranziciji su učestvovali, osim energetskih eksperata, i obrazovne institucije, lokalno stanovništvo, sindikati, civilno društvo i drugi. Proizvodnja energije je decentralizovana i pod kontrolom lokalnih zajednica. Regioni, nekada jako zavisni od uglja, spremno su dočekali tranziciju. Na vreme su otvorene škole koje su obrazovale kadar za obnovljive izvore energije, deo bivših radnika se prekvalifikovao, a deo penzionisao. Privreda je danas mnogo diversifikovanija i mnogo otpornija na udare. Sveukupni kvalitet života je povećan jer, osim stabilnih poslova, okruženje je zahvaljujući pravednoj energetska tranziciji mnogo zdravije, čistije i sigurnije.

*Predrag Momčilović,
Beogradska otvorena škola*

Energetski menadžment u Srbiji

ENERGETSKI MENADŽMENT U SRBIJI – KAKO OBEZBEDITI ODRŽIVOST?

Ostvarivanje budžetskih ušteda, kao i ušteda u potrošnji energije, posebno dobija na značaju u vreme prezaduženosti lokalnih samouprava s jedne, kao i poziva na odlučnu borbu protiv klimatskih promena, s druge strane. Najbolji pokazatelj da u Srbiji nešto ne štima jeste činjenica da su šampioni energetske efikasnosti postali – nekadašnji šampioni. Naime, oni koji su započeli sa sprovođenjem projekata energetske efikasnosti, i pre nego što je ovo pitanje zakonski regulisano kao obaveza većih gradova i opština, danas više nisu na svojim radnim mestima.

„Energetska efikasnost na prvom mestu“, jedan je od osnovnih ciljeva zakonodavnog paketa pod nazivom „Čista energija za sve Evropljane“, koji je Evropska komisija predstavila krajem 2016. godine.

Kroz ovaj paket, energetski sektor EU bi trebalo da, uz oslanjanje na obnovljive izvore energije i energetsku efikasnost, postane stabilniji i održiviji, kao i da odgovori na izazove klimatskih promena stvarajući uz to i nova, zelena radna mesta. O delovima ovog paketa trenutno se usaglašavaju vodeće institucije Evropske unije, pre nego što on postane deo i obavezujućeg pravnog okvira.

Pravne tekovine Evropske unije s vremenom nađu svoj put od Brisela do svih gradova širom država članica i kandidata za članstvo. Dok Srbija čeka da najnoviji paket čiste energije bude upakovan u Briselu i poslat ka Beogradu, čini se da ni onaj prethodni nije do kraja raspakovan.

Pre svega reč je o Zakonu o efikasnom korišćenju energije koji, između ostalog, za cilj ima uvođenje reda u potrošnju energije u javnom sektoru.

Izvor: BOŠ arhiva, photo Predrag Momčilović
Nekadašnji energetski menadžeri opštine Vrbas, prilikom pokaznog energetske pregleda

Od gradova i opština sa 20.000 stanovnika očekivalo se da imenuju energetske menadžere, krenu s prikupljanjem podataka o potrošnji energije, sprovedu energetske preglede i, što je najvažnije, projekte unapređenja energetske efikasnosti. Ovaj Zakon usvojen je 2013. godine.

Međutim, neki ljudi u Srbiji ne vole da čekaju. Prepoznajući značaj odgovornog upravljanja energijom, ostvarivanja ušteda, unapređenja energetske efikasnosti kao koraka ka boljem komforu građana i zaštiti životne sredine, pojedini gradovi i opštine počeli su da se bave ovom tematikom i pre nego što je briselska pošiljka bila raspakovana u Narodnoj skupštini, a onda poslata na adrese širom Srbije davne 2013. godine.

Pioniri energetske efikasnosti saglasni su u viđenju ključnih prepreka u njihovom nekadašnjem poslu. Reč je o zakonskim rešenjima koja u velikoj meri otežavaju, ili čak obeshrabruju, aktivnosti na planu energetske menadžmenta. Slikovito rečeno, sadržaji paketa iz Brisela i aranžmana iz Vašingtona, na neki čudan način su se pomešali pri raspakivanju i stavili gradove i opštine u Srbiji pred nemoguć izbor.

Primeri za ugled

U Vrbasu je, recimo, na uspostavljanju energetske menadžmenta počelo da se radi još 2008. godine, a Kancelarija za energetski menadžment te opštine osnovana je 2011. godine. Samo kroz uvođenje „domaćinskog upravljanja energijom“ (mere bez investicija) ostvareno je 17% ušteda u potrošnji energije od 2010. godine. Prevedeno u finansijska sredstva, radi se o uštedama od 10.000.000,00 dinara godišnje. Dodatni prihod za opštinu su zaposleni u Kancelariji za energetski menadžment donosili kroz pružanje usluga u oblasti energetske efikasnosti na tržištu. Postignuti rezultati privukli su i nova sredstva tako da je opština dobila sredstva od švajcarskog Državnog sekretarijata za ekonomske odnose (SECO) za renoviranje škola i vrtića.

U Šapcu je prvi korak načinjen 2003. godine rekonstrukcijom toplane „Benska bara“ i popravkama na mreži daljinskog grejanja. Sedam godina kasnije počelo se s projektima toplotne izolacije stambenih zgrada uz finansijsku pomoć grada, kao odgovor na uvođenje naplate grejanja po potrošnji. Do danas je obnovljena izolacija na 42 zgrade i 40 porodičnih objekata.

ta, ukupno 85.000 kvadratnih metara. Usledili su i radovi na rekonstrukciji javne rasvete, tako da od 2017. godine na teritoriji Šapca više nema živinih svetiljki. Odgovorno poslovanje u upravljanju energijom dovelo je do toga i da Gradska toplana posluje bez ikakvih subvencija iz gradske kase.

U Varvarinu je na unapređenju energetske efikasnosti počelo da se radi 2004. godine, kroz razvijanje pilot-projekta u oblasti javne rasvete. Nakon što je opština dobila sredstva Evropske agencije za rekonstrukciju (*European Agency for Reconstruction - EAR*) za njegovo sprovođenje, prepoznata je potreba za sveobuhvatnim pristupom ovoj temi. Usledili su pilot-projekti

Prema istraživanju Beogradske otvorene škole, sprovedenom u maju ove godine, preko 60% gradova i opština nema energetskeg menadžera, a preko 50% podatke o potrošnji energije prikuplja povremeno ili retko.

primene toplotne pumpe u osnovnoj školi i instalacije solarne elektrane na krovu srednje škole (prvi povlašćeni proizvođač električne energije u Srbiji). Pored toga, prikupljeni su kompletni podaci o potrošnji u sistemu javnog osvetljenja od 2004. godine, kao i podaci o potrošnji energije i energenata u javnim objektima od 2005. godine. Od 2008. godine, građani putem energetskeg sata (sistem za onlajn-očitavanje i sistematizovanje podataka o potrošnji u javnom osvetljenju u realnom vremenu) imaju priliku da se informišu o količini proizvedene energije i smanjenju emisija ugljen-dioksida.

Kazna za uspešan rad

Nažalost, ljudi zaslužni za ove uspehe više nisu na svojim radnim mestima ni u jednoj od te tri opštine. Prepreke koje su se javile na putu ka uspostavljanju delotvornog i održivog energetskeg menadžmenta su se, u datom trenutku, pokazale kao nepremostive. Dok su, usled tih (ne)prilika, ove opštine zastale sa aktivnostima energetskeg menadžmenta, mnogi drugi gradovi i opštine nisu još ni počeli. Prema istraživanju Beogradske otvorene škole, sprovedenom u maju ove godine, preko 60% gradova i opština nema energetskeg menadžera¹, a preko 50% podatke o potrošnji energije prikuplja povremeno ili retko.

Pioniri energetske efikasnosti saglasni su u viđenju ključnih prepreka u svom nekadašnjem poslu. Reč je o zakonskim rešenjima koja u velikoj meri otežavaju, ili čak obeshrabruju, aktivnosti na planu energetskeg menadžmenta. Slikovito rečeno, sadržaji paketa iz Brisela i aranžmana iz Vašingtona su se na neki čudan način pomešali pri raspakivanju i stavili gradove i opštine u Srbiji pred nemoguć izbor.

Dok puna primena pravnog okvira EU u oblasti energetske efikasnosti podrazumeva angažovanje ljudi na ovim poslovima u gradovima i opštinama, mere fiskalne konsolidacije, usvojene kao deo aranžmana Republike Srbije s Međunarodnim monetarnim fondom, rezultirale su zabranom zapošljavanja u javnom sektoru. Pored toga, izmene Zakona o budžetskom sistemu dovele su do gašenja direkcija i fondova koji su izgubili status indirektnih budžetskih korisnika. Primera radi, Kancelarija za energetske menadžment opštine Vrbas najuspešnije je poslovala u sklopu opštinske Direkcije za izgradnju.

Ovakav razvoj situacije onemogućio je angažovanje stručnih lica tamo gde ih nije bilo, a one koje su ove mere zatekle na radnim mestima lišio je autonomije u radu i doveo do smanjenja sredstava koja su imali na raspolaganju, kao i podrške da se bave svojim poslom. Suočeni sa ovakvom situacijom, pioniri energetske efikasnosti ostavili su svoja radna mesta upražnjena u potrazi za drugim angažmanima. Njihove dobre rezultate trenutno nema ko da nadograđuje.

Čekajući briselski paket

Energetska efikasnost morala bi da bude u mnogo većoj meri prepoznata kao važna tema u Srbiji. Aktivnosti na planu energetskeg menadžmenta jedne su od retkih koje gradovima i opštinama mogu da donesu direktne uštede u budžetu. Ostvarivanje ušteda u potrošnji energije, kao i budžetskih ušteda posebno dobija na značaju u vreme prezaduženosti lokalnih samouprava s jedne, kao i poziva na odlučnu borbu protiv klimatskih promena, s druge strane. Višestruko veći energetske intenzitet naše privrede, imperativ borbe protiv klimatskih promena i očuvanja životne sredine i loše stanje u opštinskim kasama samo su neki od razloga zašto energetskeg menadžment zaslužuje dužnu pažnju, podršku i sredstva.

Za početak, potrebno je prepakovati kontradiktorna zakonska rešenja.

Potom je potrebno pokucati na brojna vrata širom Srbije i strpljivo raditi na povećanju informisanosti o sistemu energetskeg menadžmenta na lokalnom nivou.

Ovo su uvodni koraci za ostvarivanje cilja („Energetska efikasnost na prvom mestu“) koji će, pre ili kasnije, stići u nekom novom paketu iz Brisela. Energetska efikasnost bi, kao što su i njeni pioniri pokazali svojim primerom, morala da bude na agendi i pre nego što bilo kakva pošiljka stigne.

*Ognjan Pantić, Beogradska otvorena škola
U pripremi teksta pomogli: Slađana Jevremović,
Nikola Vujović i Slobodan Jerotić*

¹ Izveštaj o istraživanju Beogradske otvorene škole o sistemu energetskeg menadžmenta u Srbiji, zajedno sa sažetkom praktične politike, biće objavljen do kraja ove godine.

O klimatskim promenama

KLIMA, KLIMA, E PA ŠTA JE...

Istraživanja pokazuju da će se do kraja veka temperatura u regionu podići za 2°C -3°C, čak i ako se globalne emisije stabilizuju. U slučaju nastavka rasta globalnih emisija, region će se zagrejati i do 5°C do 2100. godine. Kako se većina ekonomija zemalja Zapadnog Balkana oslanja na privredne grane koje zavise od klimatskih uslova, poput poljoprivrede, šumarstva, turizma, proizvodnje energije, ove prognoze su alarmantne.

„Prijatelj i ja sedimo na klupi / gledamo zvezde, slušamo vesti što su upravo stigle / kažu da imamo još samo par godina za nas...“, pevala je Ekatarina Velika davne 1989. godine. Danas su reči ove kultne pesme istinite.

Ulaskom u industrijsku eru, čovečanstvo je stupilo na put klimatskih promena na koje, kako kaže nauka, direktno utiču ljudske aktivnosti. Globalna temperatura se povećala za oko 1°C u odnosu na preindustrijski period. Nivo mora raste, ostrvske države nestaju, mnoge životinjske i biljne vrste izumiru. Ekonomske i socijalne posledice poput migracija, nestašica hrane i vode, epidemija bolesti, poplava, suša i drugih nepogoda, danas su postali realnost.

Međuvladin panel o klimatskim promenama (*Intergovernmental Panel on Climate Change - IPCC*), kao telo s najvećim naučnim autoritetom i kredibilitetom, objavio je 8. oktobra 2018. godine izveštaj koji kaže da imamo još samo 12 godina da sprečimo dalje promene klime. Svetski mediji preneli su da je ovo istorijski izveštaj i poslednji alarm za čovečanstvo. U domaćim medijima on je prošao skoro nezapaženo, kao da nas u Srbiji globalna promena klime baš nimalo ne dotiče.

Ka tački bez povratka

IPCC panel uspostavili su 1988. godine Svetska meteorološka organizacija i Program za okolinu UN sa ciljem da se proučavaju i procenjuju najnovija naučna, tehnička i društveno-ekonomska saznanja koja se odnose na naše razumevanje klime. IPCC ne vrši istraživanja klime već okupljeni naučnici vrše procene informacija i dostupnih rezultata naučnih istraživanja iz celog sveta. Njihovi izveštaji daju precizne i kvalitetne, naučno zasnovane, informacije donosiocima odluka poput predsednika država ili lidera međunarodnih organizacija. Upravo objavljen izveštaj nosi jasnu poruku da je čovečanstvo veoma blizu *tačke bez povratka*.

Suvišno je pitanje da li i mi treba da se zabrinemo. Naravno da treba.

Izvor: <http://eco18.com/>

Potpisnice Pariskog sporazuma, najvećeg globalnog dogovora o klimi, 2015. godine obavezale su se da će smanjenjem svojih emisija ograničiti rast globalne temperature za 2°C, uz težnju ka 1,5°C, u odnosu na temperaturu iz preindustrijskog perioda.

Međutim, ukupni napori za smanjenje emisija na koje su se sve države sveta obavezale ipak nisu dovoljni za ispunjenje ciljeva Pariskog sporazuma. Sadašnjim merama koje svet preduzima globalna temperatura će porasti za 3°C-4°C do kraja ovog veka.¹

Povećanje globalne temperature preko 2°C nosi sa sobom rizike od nepovratnih promena klimatskog sistema i uništenja ekosistema na koje se današnje društvo oslanja za izvore hrane, energije i resursa. Te 2015. godine naučnici su smatrali da je 2°C poslednja crvena linija, međutim, novi IPCC izveštaj kaže da čak i zagrevanje od 2°C sa sobom nosi veliki rizik po opstanak čovečanstva i da je 1,5°C granica.

Da li je razlika od 0,5°C baš toliko važna?

Razlika koja znači život

Iako možda deluje beznačajno, ovih 0,5°C čine razliku između nestanka i opstanka brojnih ključnih ekosistema, desetina miliona ljudi, kao i čitavih ostrvskih država. Na primer, rast od 2°C znači da će koralni grebeni, koji obezbeđuju hranu i resurse za preko milijardu ljudi na planeti i predstavljaju jedan od glavnih regulatornih okeanskih ekosistema, potpuno nestati. I uz rast temperature od 1,5°C koralni grebeni će najvećim delom izumreti, ali će između 10% i 30% ipak opstati.

Zemlje Zapadnog Balkana izuzetno su osetljive na uticaj klimatskih promena. Istraživanja pokazuju da će se do kraja veka temperatura u regionu podići za 2°C-3°C, čak i ako se globalne emisije stabilizuju. U slučaju nastavka rasta globalnih emisija, region će se zagrejati i do 5°C do 2100. godine.

Dalje, 2°C znače da će se potpuno topljenje leda u Severnom ledenom okeanu dešavati u svakih deset godina, dok će se s rastom od 1,5°C ovo dešavati samo jednom u 100 godina. Topljenje leda utiče na globalni rast nivoa mora, koji bi sa ograničenjem temperature na 1,5°C bio za 10 cm niži nego za 2°C. Ova razlika je od ključnog značaja za opstanak i funkcionisanje priobalnih gradova poput Londona, Šangaja, ali i Floride, i ostrvskih države poput Maldiva i Mauricijusa, koji bi mogli biti sasvim potopljene ili ugrožene porastom nivoa mora.

Rast temperature od 2°C ili više znači da će mnogi predeli ostati bez vode i padavina, dok će u drugim poplave uništiti useve. Poplavama će biti izloženi priobalni delovi i nizije zbog povećanja nivoa mora. Očekuju se takođe zdravstveni problemi u mnogim oblastima, posebno u zemljama u razvoju (bolesti izazvane zaraženom vodom i hranom i čestim toplotnim tala-

Izvor: <https://archiobjects.org>

sima). Smanjenje obradivih površina zbog klimatskih promena, kao i uništavanje useva usled suša i poplava, direktno može da izazove i globalnu krizu u proizvodnji hrane i ugrozi stotine miliona ljudi. U ovim uslovima očekuje se pojava masovnih migracija klimatskih izbeglica iz najpogodnijih delova poput Afrike i oblasti Azije.

Neophodne temeljne promene

Naučnici su utvrdili da je zaustavljanje temperature na rastu od 1,5°C još uvek moguće, ali da mora doći do brzih i sveobuhvatnih promena svih aspekata društva kakve do sada nisu zabeležene u istoriji čovečanstva. Od načina na koji proizvodimo, prenosimo i koristimo energiju, proizvodimo hranu, preko navika u ishrani i u odevanju pa do toga kako gradimo svoje domove i kako se svakodnevno prevozimo – sve će zahtevati temeljne promene.

Da bi se ovaj cilj postigao potrebno je da se emisije gasova sa efektom staklene bašte prepolovi do 2030. godine (u odnosu na 2010. godinu), a do 2050. godine ih treba svesti na neutralan nivo. Ovakvo smanjenje globalnih emisija podrazumeva da učešće obnovljivih izvora energije poraste na 70%-85% (u odnosu na oko 20% danas), a da se ugalj praktično izbaci iz upotrebe. U svim scenarijima uključeno je korišćenje tehnologije za prikupljanje i skladištenje CO₂, koja danas još uvek nije ekonomična i nije primenjiva u velikim razmerama.

Jedan od najvažnijih zaključaka iz Izveštaja je da ćemo, ukoliko emisije gasova sa efektom staklene bašte nastave da rastu postojećim tempom, do povećanja globalne temperature od 1,5°C doći za samo 12 godina. Dakle, preći ćemo tu „crvenu liniju“ već 2030. godine.

¹ The Emissions Gap Report 2017 - UN Environment: https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/22070/EGR_2017.pdf

Klima, klima, e pa šta je...

Mišljenje da na nas na Balkanu klimatske promene neće uticati u toj meri je više nego pogrešno.

Zemlje Zapadnog Balkana su izuzetno osetljive na uticaj klimatskih promena. Istraživanja² pokazuju da će se do kraja veka temperatura u regionu podići za 2°C-3°C, čak i ako se globalne emisije stabilizuju. U slučaju nastavka rasta globalnih emisija, region će se zagrejati i do 5°C do 2100. godine. Kako se većina ekonomija zemalja Zapadnog Balkana oslanja na privredne grane koje zavise od klimatskih uslova, poput poljoprivrede, šumarstva, turizma, proizvodnje energije, ove prognoze su alarmantne. Severni delovi regiona (severna Srbija) biće izloženi povećanim količinama padavina i učestalim poplavama, dok će južniji delovi trpeti nestašicu padavina. Do sredine veka veći deo regiona biće izložen sušama. Učestalost i trajanje toplotnih talasa, kojima već danas svedočimo, povećaće se. U ovakvim uslovima doći će do pada u proizvodnji hrane, povećane potrošnje energije za potrebe hlađenja i nestašica pijaće vode u zemljama Zapadnog Balkana.

Naučnici su utvrdili da je zaustavljanje temperature na rastu od 1,5°C još uvek moguće, ali da zahteva brze i sveobuhvatne promene svih aspekata društva kakve do sada nisu zabeležene u istoriji čovečanstva. Od načina na koji proizvodimo, prenosimo i koristimo energiju, proizvodimo hranu, preko navika u ishrani i u odevanju pa do toga kako gradimo svoje domove i kako se svakodnevno prevozimo – sve će zahtevati temeljne promene.

Zemlje Zapadnog Balkana već sada trpe posledice klimatskih promena. Podsetimo se poplava iz 2014. godine koje su uticale na više 1.600.000 ljudi u Srbiji i koštale 4,7% BDP (preko 1,5 milijardi evra³) dok su gubici u Bosni i Hercegovini procenjeni na čak 15%BDP⁴. Najpogođeniji su bili sektori energetike, rudarstva, poljoprivrede, stanovanja, trgovine i saobraćaja – dakle sektori koji imaju najveći udeo u ekonomiji zemalja regiona.

Međutim, štete koje izazivaju suše su još veće. U Srbiji je 2012. godine suša umanjila poljoprivrednu proizvodnju za 17% i smanjila rast BDP-a u većoj meri nego poplave iz 2014. godine⁵. U poslednjih 100 godina se broj prirodnih katastrofa (poplava, požara, suša i slično) povećao sa 100 u periodu 1900-1940. na 2.800 događaja u periodu 1990-2000. godine.

Zemlje Zapadnog Balkana nespremne su za klimatske promene.

Da li je sada vreme da panično trčimo ukруг i upozoravamo prolaznike da se bliži kraj sveta?

Nije.

Nema mesta panici, ali je krajnje vreme da o ovome razgovaramo sa svojim komšijama, kolegama, porodicom.

Vreme je za preuzimanje odgovornosti. Za svoje ponašanje i izbore, najpre.

Vreme je da krajnje ozbiljno štedimo energiju, primenjujemo mere energetske efikasnosti, da koristimo gradski prevoz, kupujemo lokalno proizvedenu hranu i smanjimo potrošnju mesa u ishrani. Ali je i vreme da preuzmemo građansku odgovornost za svoje političke izbore i pozovemo naše predstavnike u organima vlasti na odgovornost.

U Srbiji je u nastanku nekoliko važnih javnih politika koje će uticati na pripremljenost Srbije na posledice klimatskih promena. Najvažnija je svakako Strategija klimatskih promena sa Akcionim planom, čije se usvajanje očekuje tokom 2019. godine. Očekuje se i usvajanje Zakona o klimatskim promenama. Međutim, istina je i da u Srbiji još uvek ne postoji pouzdan i transparentan inventar emisija gasova sa efektom staklene bašte, kao i da Srbija i dalje strateški zasniva svoj razvoj na proizvodnji energije iz uglja.

Klimatske promene nisu važne teme u vreme izbornih kampanja, iako imaju ogroman uticaj na život svih nas. Na nama – građanima i građankama – je da naše predstavnike u vlasti pozovemo na odgovornost i tražimo transparentan, na naučnim dokazima zasnovan, razvoj klimatske politike u Srbiji.

Hoćemo li preživeti kraj veka?

IPCC izveštaj ipak kaže da je s tehnologijom i znanjima koju trenutno posedujemo i dalje moguće da sprečimo bespovratne promene globalnog klimatskog sistema i umanjimo poplave, suše, nestašice hrane i druge posledice. Za to je potrebna politička volja i snažna međunarodna saradnja.

Sledećih nekoliko godina biće ključne za opstanak sveta kakav danas poznajemo.

U decembru će se zemlje potpisnice Pariskog sporazuma ponovo sastati u Poljskoj i vođe nacija treba da se dogovore kako će odgovoriti na globalni klimatski izazov. Ishod ove globalne trke zavisi samo od toga da li će prevladati potreba za napretkom ili za opstankom. Biti ili imati, pitanje je sad.

Mirjana Jovanović, Beogradska otvorena škola
Katarina Đorđević, Portal Mingi

² Regional Cooperation Council: Study on climate change in the Western Balkans: <https://www.rcc.int/news/383/rcc-publishes-study-on-climate-change-in-the-western-balkans-alarming-increase-of-temperature-over-the-whole-territory>

³ Ekonomske štete od elementarnih nepogoda u Srbiji i Šumadijskom okrugu: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/1452-4457/2015/1452-44571502099P.pdf>

⁴ Klimatske promene i njihov uticaj na zemlje regiona: <http://www.ekof.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2014/04/Rad-140-II.pdf>

⁵ Kvartalni monitor ekonomskih trendova i politika u Srbiji (jun 2014): http://www.fren.org.rs/sites/default/files/qm/QM36srpski_0.pdf

POGLAVLJE 31 – ZAJEDNIČKA SPOLJNA BEZBEDNOSNA POLITIKA

Poglavlje 31 je jedno od onih pregovaračkih poglavlja koje se u procesu pristupnih pregovora označava kao političko. Ovo poglavlje se, u malom obimu, odnosi na usklađivanje s pravnim tekovinama EU, a u većem obimu od pravno obavezujućih međunarodnih ugovora i progresivnog usklađivanja s političkim okvirom EU, odnosno zajedničkim spoljnopolitičkim odlukama, stavovima i merama. Države članice Evropske unije moraju biti u mogućnosti da sprovedu politički dijalog unutar okvira Zajedničke spoljne i bezbednosne politike, da se usklađuju s izjavama EU i učestvuju u aktivnostima EU iz ove oblasti.

Pravni okvir za poglavlje 31 može se podeliti u dve oblasti: Evropska politička saradnja (EPS) i Zajednička spoljna i bezbednosna politika (ZSBP). Princip odlučivanja u ovoj oblasti politike zasniva se na jednoglasnosti država članica, što je i mehanizam za usvajanje zajedničkih deklaracija i smernica za politička i bezbednosna pitanja, koja vode zajedničkoj diplomatskoj akciji. Usvajaju se odluke kojima se definiše odnos EU prema određenim pitanjima na evropskom i svetskom nivou, kao i mere za sprovođenje Zajedničke spoljne i bezbednosne politike, uključujući i sankcije.

Za sprovođenje Zajedničke spoljne i bezbednosne politike zadužen je **Visoki predstavnik za spoljne poslove i bezbednosnu politiku**. Ugovorom iz Lisabona, osnovana je i **Evropska služba za spoljnu akciju** kao evropska diplomatska služba i podrška Visokom predstavniku u njegovom/njenom radu.

Osim diplomatske akcije, osnovni pravci delovanja u okviru ovog poglavlja su:

- **Zajednička bezbednosna i odbrambena politika** – Evropska unija nema svoju vojsku, ali u slučajevima krize u okviru Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike obrazuje snage koje doprinose razoružanju, imaju humanitarne zadatke, daju vojne savete i pomoć, rade na sprečavanju sukoba i održavanju mira, upravljaju krizama, uključujući stvaranje mira i stabilizacije nakon konflikata. Civilne i vojne misije EU su otvorene i za učešće predstavnika drugih država, i Srbija, takođe, odlučuje u kojoj meri će učestvovati u kojoj misiji, što već i sada čini.
- **Restriktivne mere (sankcije)** – Za slučaj da neka država krši međunarodno pravo ili ljudska prava, kao i da ne poštuje osnovne demokratske vrednosti i vladavinu prava, Evropska unija ima sistem restriktivnih mera, tačnije sankcija, koje su u rasponu od diplomatskih do ekonomskih mera. Od države kandidata se očekuje da se u procesu pregovora uskladi sa sistemom sankcija koje su na snazi u EU.
- **Kontrola naoružanja** – U okviru ove teme razgovora se o suzbijanju ilegalne trgovine svim tipovima oružja i prihvatanju svih međunarodnih standarda u ovoj oblasti. EU vidi malo i lako naoružanje kao najveću pretnju po bezbednost – kako država tako i pojedinaca.

Obaveze Srbije, kao buduće članice EU

Poglavlje 31 podrazumeva progresivno usklađivanje spoljnopolitičkog delovanja Republike Srbije sa spoljnopolitičkim pristupom EU, koji je zasnovan na odlukama i zaključcima Saveta za spoljne poslove i Evropskog saveta. U praksi to podrazumeva pridruživanje spoljnopolitičkim deklaracijama EU, zasnovanim na prethodno spomenutim odlukama i zaključcima, kao i spoljnopolitičkim merama koje iz njih proizilaze. Takođe, ovo poglavlje zahteva i prilagođavanje domaćih institucija, zaduženih za spoljnu, bezbednosnu i odbrambenu politiku zemlje, za funkcionisanje i proaktivno delovanje unutar sistema EU.

U slučaju Srbije, prilagođavanje institucionalnom okviru EU podrazumeva sledeće elemente:

- prilagođavanje domaćih institucija institucionalnom funkcionisanju i dinamici EU u pogledu Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP);
- usvajanje spoljnopolitičkih stavova utemeljenih na vrednostima oko kojih se kreira zajednički spoljnopolitički i bezbednosni pristup EU: ljudska prava, demokratija i vladavina prava; principima međunarodnog prava, prevencija konflikata, upravljanje krizama i izgradnja mira; zabrana širenja oružja za masovno uništenje i kontrolu izvoza oružja; borba protiv terorizma; podrška radu Međunarodnog krivičnog suda;
- usaglašavanje sa spoljnopolitičkim deklaracijama i merama EU, progresivno, u periodu tokom pregovora, i u potpunosti, neposredno pred pristupanje u članstvo;
- razumevanje i prilagođavanje domaćih bezbednosnih institucija institucionalnom okviru za funkcionisanje Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (ZBOP) kao integralnog dela ZSBP, te prilagođavanje državnih institucija za aktivniju podršku i učešće u vojnim i civilnim operacijama Evropske unije, u okviru ovog mehanizma;
- balansirana i dobrosusedska politika prema drugim državama u regionu, koje se takođe nalaze na agendi proširenja EU.
- Do sada, Srbija se usaglasila s nešto malo više od 50% spoljnopolitičkih deklaracija EU (18 od 35).

Izvor: <https://epthinktank.eu>

KAKVA JE KORIST ZA SRBIJU?

- Smanjivanje ilegalnog posedovanja malog i lakog naoružanja;
- Veća bezbednost građana;
- Učešće Srbije u akcijama EU za upravljanje krizama i sprečavanje konflikata;
- Sprečavanje ilegalne trgovine oružjem.

Pregovaračka struktura

Pregovaračka grupa 31 – zajednička spoljna i bezbednosna politika je u nadležnosti Ministarstva spoljnih poslova. Članovi Pregovaračke grupe su i predstavnici institucija i organa: Ministarstva odbrane, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva pravde, Ministarstva finansija, Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija, Bezbednosno-informativne agencije, Republičkog sekre-

tarijata za zakonodavstvo i Ministarstva za evropske integracije.

Koordinator radne grupe u Nacionalnom konventu o EU za ovo pregovaračko poglavlje je ISAC Fond.

Analitički predlog zakonodavstva (skrining) započet je 15. jula 2014, a završen 10. oktobra 2014.

Izveštaj Evropske komisije za 2018.

U godišnjem Izveštaju Evropske komisije za Srbiju za 2018. godinu, Srbija je za Poglavlje 31 – Zajednička spoljna i bezbednosna politika ocenjena ocenom 3, što znači da postoji određeni napredak u ovoj oblasti.

Beogradska otvorena škola

Masarikova 5/16,
11000 Beograd, Srbija

T: +381 11 30 61 372
F: +381 11 36 13 112
E: eupregovori@bos.rs
W: eupregovori.bos.rs i www.bos.rs
S: www.facebook.com/bos.rs
S: twitter.com/boskola

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

PROGOVORI O PREGOVORIMA

Ukoliko želite da redovno dobijate bilten „Progovori o pregovorima” prijavite se [OVDE](#).

Stalo nam je do Vašeg mišljenja i povratne informacije – molimo Vas da nas kontaktirate odgovorom na mejl eupregovori@bos.rs i pošaljete nam sugestije o tome kako možemo da poboljšamo ovaj bilten. Takođe, ukoliko smatrate da bilten nije relevantan za Vaš delokrug rada ili ako niste zainteresovani da ga primete ubuduće, možete nam to javiti odgovorom na ovu [poruku](#).

Ukoliko želite da primete informacije o specifičnim poglavljima u okviru procesa pregovara Srbije sa EU popunite **Upitnik**, koji se nalazi na sledećem [LINKU](#).